Kuzgun Acar'ın Kaybolan Tiyatro Maskı

Bir televizyon kanalının, kültür programlarından birinde başlatmayı planladığı, üç dakikalık kitap tasarımı eleştirisi bölümü için beni önermişler. Aslında öneri bana dolaylı yoldan geldi. Tasarımcı Erkal Yavi beni aradı, sözkonusu programa, kendisinin, 14 Nisan-30 Haziran 2004 tarihleri arasında İş Sanat Kibele Sanat Galerisi'nde düzenlenen Kuzgun Acar retrospektifi için tasarladığı kitapla başlanacağını söyledi ve bu kitabın tasarımı hakkında programda konuşmamı istedi. Yavi'ye, öneriyi kabul edip etmeyeceğime ancak, kitabı ve sergiyi görüp, küratör, editör ve programcılarla konuştuktan sonra karar verebilirim dedim. Daha sonra serginin küratörü Amelie Edgü aradı. Kendisine, tasarımcı arkadaşım aracılığıyla gelen bu tasarım eleştirisi isteğinin biraz "ısmarlama" olacağını, zaman zaman tasarım yazıları yazmakla birlikte, kitap tanıtımı yazmadığımı, bu projenin öneriliş biçimi yüzünden, gerçek anlamda eleştirel davranmakta güçlük çekme endişesi taşıdığımı söyledim. Amelie Edgü'nün, sadece övgü sözleri beklemedikleri, gerçek bir tasarım eleştirisi duymak istedikleri yolundaki açıklamaları sonunda programa katılmaya karar verdim.

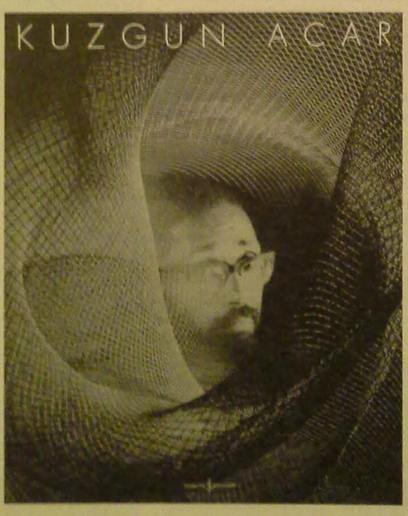

Bir tek endişem kalmıştı: tasarım eleştirmeni kimliğiyle televizyon ekranında görünmek istemiyordum. Niyetim üç dakikaya sığacak bir kitap tasarımı eleştirisi yazıp programcıya vermek ve bir dış sesin, kitap sayfaları görüntüleri eşliğinde yazıyı okumasını istemekti. Program yönetmeni, ekranda bizzat görünecek birini aradıklarını söyleyip önerimi reddetti. Böylece, televizyon kültür programındaki kitap tasarımı eleştirmenliği kariyerim başlayamadan sona erdi.

Kuzgun Acar kitabının (yoksa sergi kataloğu demek daha mı doğru?) tasarımının eleştirisine bu yazıda girmek istemiyorum. Gerçekleşmeyen eleştiri projesi serüvenini bahane ederek Kuzgun Acar'ın pek az kimse'nin bildiği kayıp bir yapıtından söz etmek istiyorum.

Yıl 1968, Dünya'yı ve Türkiye'yi sarsan 68 olayları sonrası. İstanbul'da, üniversite öğrencileri biraraya gelerek Devrim İçin Hareket Tiyatrosu'nu (DİHT) kurdular. DİHT alışılanın dışında, oyunlarını sokaklarda, öğrenci boykotlarında, grevlerde, fabrika işgallerinde, gösteri yürüyüşlerinde, köylülerin toprak eylemlerinde oynayacaktı. Kuzgun Acar, bizzat oyunlarda görev almasa bile, tiyatroyu destekleyen sanatçılardan biriydi. Ben de Devrim İçin Hareket Tiyatrosu'nda dekorcu, grafik tasarımcı, oyuncu ve kollektif yönetim (DİHT'te bireysel yöneticilik yoktu. Tüm yaratıcı kararlar ortak alınıyordu. Oyunun yönetmenine gözlemci denirdi.) ve çalışma grubu üyelerinden biri olarak başından sonuna kadar iki yıl çalıştım.

DİHT'in ilk oyunu "Köprü"den sonra (Boğaz Köprüsü'nün yapımına karşı çıkan oyun), ABD Büyükelçisi Komer'in arabasının Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde devrimci öğrencilerce yakılması olayının ardından "Amerika" başlıklı bir oyun sahneye koymaya karar verilmişti. Oyun ilk kez Ankara'da ODTÜ'de gösterilecekti. Kuzgun Acar oyunda Amerika'yı temsil edecek oyuncu'nun kullanacağı bir mask yapacak, ben de tasarlayacağım afişte bu maskın görüntüsünü kullanacaktım. Birlikte Akademi Heykel Bölümü'nün demir atölyesine gittik. Kuzgun, beni hayran bırakan bir hızlı yaratıcılıkla, atölye hurdalığından topladığı peynir tenekesi, boru, musluk, tel, yay, çivi ve çeşitli demir parçalarıyla birkaç saat içinde maskı bitirdi. Bu kısa yaratma seansını izlemek, genç bir tasarım öğrencisi için muazzam bir dersti. Kuzgun Acar'dan daha önce de kauçuk köpüğünden tiyatro maskı yapmayı öğrenmiştim. Amerika maskının yapımı bitince alıp akşamki provaya götürdüm. Gece sabaha kadar çalışarak oyunun afişini bitirdim. Fotoğraf çekme olanağım yoktu. Mask da prova salonunda kalmıştı. Afişe mask görüntüsünü aklımda kaldığı kadarıyla çizerek yerleştirdim. Yaptığım bir çeşit Kuzgun Acar yorumu oldu. Maskın orijinali kuşkusuz daha ayrıntılıydı.

Ertesi gün, DİHT'i destekleyen bir başka sanatçıyla, Can Yücel'le basım için Can'ın tanıdığı olan bir eski tüfeğin serigraf atölyesine götürdük (Aslında afiş serigrafçıya bir gün geç gitti. Can Yücel Taksim'deki Atlantik Birahanesi'nde buluşup birer Arjantin içmemizi önerdi. Muhabbet Çiçek Pasajı'da başkalarının katılmasıyla sürdü. Gittiğimizde atölye kapanmıştı). Afiş ve oyun birkaç gün içinde yetişti ve ilk gösterim için Ankara'ya, ODTÜ'ye gittik.

Kuzgun Acar'ın yaptığı mask iki yıl boyunca "Amerika" oyununda kullanıldı. 1970'de DİHT, grup içindeki kavgalar sonucu faaliyetine son verdi. Maskı daha sonra hiç görmedim. Büyük bir ihtimalle, hafta sonu temsillerimize ev sahipliği yapan Aksaray'daki Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) toplantı salonunun, 1971 askeri darbesinden sonra kapatılmasının ardından tiyatronun öteki dekor ve aksesuarları ile birlikte çöpe gitmiştir. Belki temsillerden kalan fotoğraflar içinde bir görüntüsü vardır.

Doğrusunu isterseniz bu yazıya, "bir sergi kataloguna ne zaman kitap denir, ne zaman denemez" sorusunu tartışmak için başlamıştım. Tasarımcının kitap ya da katalog tasarlarken karşılaştığı sorunları irdelemekti niyetim. İleride, başka bir yazıda önemli bulduğum bu konuya dönebilirim.

17 Mayıs 2004